

ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)

INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL SCIENCE REVIEW (IHSSR)

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021

KİTAP İNCELEME: EGE SORUNU BELGELER*

Murat ŞENGÖZ**

MAKALE BİLGİSİ

Makale Tarihiçesi:
Başvuru: 06.06.2020
Revizyon : 19.02.2021
Kabul : 22.06.2021
Orcid Numarası:
0000-0001-6597-0161

Anahtar Kelimeler: Ege Denizi
Sorunu, Yunanistan,

ÖZ

Yazar "Ege Sorunu Belgeler" adlı eserinde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizinden kaynaklanan sorunlarla ilgili arşiv araştırması yapıyor. Ege Denizi Türkiye ile Yunanistan arasında güncel bir sorundur. Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu sorunun 1912-1913 arasındaki bölümü tarihi belgeler incelenerek bu kitapta yer almaktadır. Kitabın Birinci Bölümünde Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunun, 1820' li yıllardan itibaren 1914' lü yıllara kadar kısa bir özeti yapılmaktadır. İkinci Bölümde ise antlaşma belgelerinin bir fihristi verilerek orijinal İngilizce ve Fransızca metinleri yer almaktadır.

BOOK REVIEW: THE AEGEAN PROBLEM DOCUMENTS

ARTICLE INFO

Article History:
Received:03.06.2020
Revised : 19.02.2021
Accepted :22.06.2021
Orcid Number
0000-0001-6597-0161

Keywords: Aegean Sea
Problem, Greece,

ABSTRACT

In his work titled "Aegean Problem Documents", the author conducts archival research on the problems arising from the Aegean Sea between Turkey and Greece. The Aegean Sea is a current issue between Turkey and Greece. The part of this problem between Turkey and Greece between 1912-1913 is included in this book by examining historical documents. In the First Chapter of the book, a brief summary of the problem between Turkey and Greece is made from the 1820s to the 1914s. In the second part, an index of the treaty documents is given and the original English and French texts are included.

Yazar Bilal N. Şimşir "Ege Sorunu Belgeler" adlı eserinde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizi'nden kaynaklanan sorunlarla ilgili arşiv araştırması yapıyor. Ege Denizi Türkiye ile Yunanistan arasında güncel bir sorundur. Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu sorunun 1912-1913 arasındaki bölümü tarihi belgeler incelenerek bu kitapta yer almaktadır. Kitabın birinci bölümünde

* Şimşir, B (1976), Ege Sorunu Belgeler, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara

** Dr, Savunma Bakanlığı, Ankara, muratsengoz74@gmail.com

Research Article/ Kitap İncelemesi

Cite As/ Alıntı: Şengöz M. (2021), "Kitap İnceleme: Ege Sorunu Belgeler", Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi, 5 (1), 92-95.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunun, 1820'li yıllardan itibaren 1914'lü yıllara kadar kısa bir özeti yapılmaktadır. İkinci bölümde ise antlaşma belgelerinin bir fihristi verilerek orijinal İngilizce ve Fransızca metinleri yer almaktadır.

Kitapta uzunca bir giriş bölümü bulunmaktadır. Bu bölümde Türkiye-Yunanistan arasındaki Ege kavgasının köklerine inilmeye çalışılmıştır. Çağdaş Yunanistan'ın bir Ege devleti olarak doğuşu, Ege yöresinde sürekli olarak yayılma politikası izlemesi, bu yayılma politikasını veya "Megala İdea"yı besleyen etkenler, Yunan yayılma emelleri karşısında Osmanlı yöneticilerinin kuşkuları ve kaygıları, Ege'nin yazgısında en önemli etkenlerden biri olarak deniz gücü sorunu üzerine durulmuştur. Yazar Bilal N. Şimşir giriş kısmından sonra geniş bir şekilde eserinde yer alan belgelerin listeleri ve özetlerine yer vermiştir. Bu bölüm özellikle büyük bir araştırma kolaylığı sağlamaktadır. Kitabın üçüncü kısmı ise antlaşma ve uluslararası yazışmaların orijinal metinlerine yer vermesi bakımından kıymetlidir. Eserin uluslararası ilişkilerle ilgili terminolojilerin öğrenilmesinde önemli bir kaynak olduğu değerlendirilmektedir.

Yazar Bilal N. Şimşir kitaba uzunca bir giriş bölümü ile başlar. Çünkü Bilal N. Şimşir'e göre Türk-Yunan Ege Sorununun kökeni Yunan ulusal devletinin doğuşuna kadar uzanmaktadır. Eski çağlarda dünyanın merkezi sayılan Akdeniz'in bir parçası sayılan Ege, 1820'lere kadar bir Osmanlı gölü durumundadır. O zamanlar bu denizin bütün kıyıları ve adaları Osmanlı Devleti'nin egemenliği altındadır. Yunan kurtuluş savaşı ile Ege'deki Osmanlı egemenliği ilk kez ciddi bir şekilde tartışma konusu olmuştur.

Yunanistan'ın bağımsızlığına varan isyan Ege kıyılarında Mora (Peloponez) yarımadasında patlak vermiştir ve çabucak adalara sıçramıştır. Denizci bir karakter taşıyan bazı adaların da ayaklanmaya dahil olmaları daha Yunan ihtilalinin ilk haftalarında bir Yunan filusunun kurulmasına ve Ege Denizi'nde Osmanlı-Yunanistan egemenlik savaşının başlamasına neden olmuştur. Esasında Yunan filosu başlangıçta Ege'de ticaret yapan Rum filusunun bir parçasıdır. Osmanlı Devleti'nde Rum ticaret filusunun neden geliştiği değerlendirildiğinde ise şu sebepler göze çarpmaktadır. Daha Fatih Sultan Mehmet zamanında Akdeniz'in deniz denetim ve kontrolü Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Osmanlı Devleti bölgede yaşayan Rumları Katolik Venedik ve Ceneviz boyunduruğundan kurtarmış, Rumları askere almamış ve onların Osmanlı adına ticaret yapmalarını vergi ve hukuki avantajlarıyla teşvik etmiş, ayrıca 1779 yılından itibaren de Rumlara bir tür çifte vatandaşlık hakkı vererek gemilerine Rus bayrağı çekme hakkı tanımıştır. İşte Rumlar bu imkanlarla gelişmiş ve 1821'li yıllarda başlayan isyanla Ege Denizi'nde Osmanlı Devleti'ne karşı haydutluğa başlamıştır.

Büyük devletlerin desteğiyle palazlanan Yunanistan isyanını bastırmak için Osmanlı Devleti'nin Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemesi üzerine üç büyük devlet; İngiliz, Fransız ve Rus donanmalarının Navarin koyunda yatmakta olan Osmanlı-Mısır donanmasını bir baskınla batırması, Ege Denizi'ndeki dengeleri Osmanlı aleyhine bozar. Neden sonra büyük devletlerin desteğiyle Yunanistan bağımsız olur. Bu zaman zarfının tümünde Osmanlı Devleti'nin genel olarak büyük devletlerin baskılarına maruz kalmasının belki de en önemli sebebi deniz gücünün zayıf olmasıdır. Örneğin 1912 savaşlarıyla ilgili olarak İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliğinin "1912 savaşlarında Türk Donanması yalnız olumsuz rol oynadı" şeklindeki ifadesi ve değerlendirmesi oldukça kayda değer ve önemli bir tespittir. Ne var ki Osmanlı Devleti'nin donanmasının güçsüz kalmasında yabancıların ve İngilizlerin rolü büyüktür. İngiltere başta olmak üzere batılı devletler mutabakatla Osmanlı Devleti'nin Yunan donanmasına nispi olarak daha güçlü bir donanmaya sahip olmasını engelleme gayreti içinde olmuşlardır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin İngiltere'den savaş gemisi satın alma talepleri engeller konularak kabul edilmemiştir. Buna rağmen İngiltere, Balkan Harplerinin hemen başında Yunanistan'a dört adet muhribi hiçbir maddi karşılık beklemeden, sadece nispi olarak Yunanistan donanmasına, Osmanlı Donanmasına karşı nispi muharebe gücü avantajına sahip olabilmesi amacıyla hibe etmiştir. Yazar'a göre buna benzer manevralar daha sonraki yıllarda da görülmüştür. Tıpkı, 1914'lü yıllarda Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nin bütün karşı koymalarına rağmen Amerika Birleşik Devletleri'nden iki adet savaş gemisi satın alması, buna rağmen Amerika Birleşik Devletleri'nin, Osmanlı Devleti'ne gemi satışı yapmaması veya İngiltere'nin Birinci Dünya Harbi öncesinde parasını Osmanlı Devleti'nden peşin almasına rağmen, hukuken Osmanlı Devleti'ne ait olan Osman ve Reşadiye muhriplerini Osmanlı Devleti'ne teslim etmemesi ve hatta gemilere uluslararası hukuka aykırı olarak el koyması gibi. Yazar'a göre Ege Denizi'ndeki sorunun aslında

sadece Türkiye ile Yunanistan arasında bir sorun olmayıp, Batı ile Türkiye arasında bir sorun olduğuna dair teyitlerdir.

Yazar'a göre, Yunanistan Ege'de Osmanlı Devleti ile yaptığı askeri mücadelede asla üstünlük kuramasa da büyük devletlerin desteği ile hep kazanan tarafta olmuş ve sürekli genişlemiştir. Balkan Harbine gelindiğinde ise artık, o ana kadar elde ettiği en büyük kazanımlarını elde etmiştir. Böylece Türk boğazlarına kadar dayanmış ve neredeyse Ege Denizi'ni bir iç deniz haline getirmiştir. Yunanistan bu kazanımları Birinci Dünya Harbi ve İkinci Dünya Harbi sonunda İtalya'nın On İki Adaları yine Yunanistan'a bırakmasıyla da toprak kazanımları şeklinde devam etmiştir. Yazar'a göre bu üstünlük 30 Mayıs 1974 tarihinde Türkiye'nin askeri donanması desteğiyle Ege'de petrol aramasına kadar kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Yazar bu olay üzerine ünlü bir İngiliz dergisinin yazdıklarını oldukça dikkate değer bulmaktadır. 1912 yılında Amiral Koundouriotis'in Averoff zırhlısıyla Türk donanmasını Çanakkale boğazına kovduğu günden beri ilk kez Türkiye, Yunanistan'ın Ege'deki üstünlüğüne meydan okumuştur. Yazar'a göre Balkan Savaşından beri, hatta Navarin baskınından beri, Türk deniz gücünün ilk kez Yunanistan donanmasına üstünlük kazandığı düşüncesi, Yunanistan'a müzahir ülkeleri kaygılandırmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı bu kaygıları pekiştirmiş ve hemen arkasından Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'ye karşı silah ambargosu uygulamaya başlamıştır. Yazar'a göre Türk deniz gücü tarihi açısından, Amerika Birleşik Devletleri'nin bu son davranışı ayrı bir anlam taşımaktadır ve düşündürücüdür.

Yazar kitabının genelinde Ege Denizi'nin Türkiye ile Yunanistan arasında halen güncel bir sorun olmaya devam ettiğini vurgulamaktadır. Yazar, Yunanistan Ege'de, Türk kıta sahanlığı içindeki bölgelerde petrol arama ruhsatları vererek Türkiye'nin vazgeçilmez hak ve çıkarlarını çiğnemeye devam ettiğini belirtmekte, hava sahası kontrolünden kaynaklanan yetki ve sorumluluklarını Türkiye aleyhine kullanmakta ısrar etmekte, karasularını on iki mile genişleterek Türkiye'yi Anadolu'yu hapsedmekle tehdit etmekte ve uluslararası antlaşmalarla silahsız bulunması gereken adaları uluslararası antlaşmalara aykırı olarak silahlandırmaya devam etmektedir.

Bu önemli sorunun yakın geçmişi ciddi olarak araştırılmaya değerdir. Türk-Yunan ilişkileri tarihi içinde Ege'nin yeri bilimsel ve belgesel olarak aydınlatılabilirse bugünkü Ege Sorunu daha etraflı değerlendirilebilir. Öncelikle 1912-1914 yılları Ege'nin yakın tarihinde bir dönüm noktasıdır. Bu dönem Ege'nin tarihinde Türk-Yunan kavgasının da ilk raundu sayılabilir. İlk kez bu yıllar içinde Ege Denizi'nde Türkiye lehine olan denge Türkiye'nin zararına değişmiştir. 1912 yılına gelinceye kadar Ege Denizi Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasında ancak az çok dengeli bir biçimde bölünmüş bulunmaktaydı. Batı ve güney-batı Ege Adaları Yunanistan sınırları içindeydi; doğu ve kuzey Ege Adalarıyla Girit Adası da Osmanlı egemenliği altındaydı. Bu denge, 1911-1912 Türk-İtalyan Savaşında ve 1912-1913 Balkan Savaşlarında fiilen altüst olmuştur. Önce İtalya, hemen arkasından da Yunanistan, Anadolu'nun doğal uzantıları durumundaki Ege Adalarına ayak basmışlar ve neredeyse Türk karasularına kadar uzanmışlardır. Osmanlı Hükümet bu fiili durumu tanımamış ve Ege'deki egemenlik haklarından vazgeçmemiştir. O zaman Ege konusunda çok yönlü çetin bir diplomatik kavgaya başlamıştır.

Yazar Bilal N. Şimşir kitabında yukarıda izah etmeye çalıştığım diplomatik kavgayla ilgili Türk ve İngiliz resmî belgeleriyle konuyu açıklamaya çalışmaktadır. Arşiv kaynaklarından derlenen belgeler, o dönemde Osmanlı İmparatorluğunun, Yunanistan'ın ve Avrupa büyük devletlerinin Ege politikalarına epeyce ışık tutabilecek niteliktedir. O yıllarda Üçlü İttifak-Üçlü İtilaf olarak bloklaşmış bulunan Avrupa büyük devletlerinin Osmanlı İmparatorluğuna ve Yunanistan'a karşı değişik tutumları, bloklar rekabetinde Ege'nin yeri, bu denizdeki güç dengesinin Osmanlı Devleti zararına bozulmasında Avrupa büyük devletlerinin ve özellikle İngiltere'nin rolü belgelerde açıkça görülmektedir. Belgeleri değerlendirirken elbette o günün koşullarını, Birinci Dünya Savaşı arifesinin siyasal konjonktürünü, devletler arasındaki güç dengesini göz önünde tutmak gerekmektedir. Ama altmış küsur yıl öncesinin koşulları altında Ege'de yaratılmış olan dengesizliğin etkileri günümüze kadar uzanmaktadır. Bu nedenle kitap Ege Sorunu üzerine ciddi olarak kafa yormak ve bu soruna tarih açısından da bakmak isteyecek olanlara bir ölçüde yararlı olabilir.

Kitapta 1912-1914 yıllarının Ege Sorunu ile ilgili olarak derlenen belgeler iki ciltte anlatılmaktadır. Eldeki bu kitabın birinci cildi, Trablusgarp Savaşını Ege'ye sıçratmak için İtalya'nın giriştiği son hazırlıklardan, Şubat 1912'den başlayarak Birinci Balkan Savaşı sonunda 30 Mayıs 1913 günü imzalanan Londra Barış Antlaşmasına kadar gelişen konulara değinmektedir. On beş aylık bir

dönemi kapsayan birinci ciltte İtalya'nın Çanakkale Boğazına saldırısı, Osmanlı Hükümetinin Boğazları bütün ülkelere kapatması, bunun Avrupa'daki tepkileri, Rodos'un ve On İki Adanın İtalyan işgaline düşmesi, Yunanistan'ın harekete geçerek adalarda pan-helenizm duygularını körüklemesi, Türk-Yunan ilişkilerinin gerginleşmesi, Türk-İtalyan barış antlaşması, Balkan Savaşının başlaması üzerine Yunanistan'ın Limni, Midilli, Sakız, Sisam vb. gibi doğu Ege Adaları'na ayak basması, Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri arasında barış görüşmeleri, büyük devletlerin Londra Büyükelçileri arasında yapılan görüşmeler ve alınan kararlar gibi konulardaki diplomatik yazışmalar yer almaktadır. Yazışmaların mihreri Ege Sorunudur.

Osmanlı Hükümeti, İtalyan ve Yunan işgaline düşen Ege Adalarının Anadolu'nun bölünmez parçaları olarak görmekte ve bu konuda ödün vermemektedir. Uşi Barış Antlaşmasıyla İtalya, işgal ettiği adaları boşaltmayı ve Osmanlı İmparatorluğuna geri vermeyi kabul eder. Yunan işgalindeki adalar konusunda ise herhangi bir antlaşmaya varılmaz. İhtiraslı bir yayılma politikası izleyen ve Ege'yi yutma emeli besleyen Yunanistan, adaları temelli olarak topraklarına katmak ister. Osmanlı Hükümeti ise bu adaları Boğazların ve Anadolu'nun güvenliği için hayati önemde sayar ve Rumeli topraklarında vazgeçebildiği halde adalarda vazgeçmez. Birinci Londra barış görüşmeleri başarısızlıkla sonuçlanır. Sonunda adalar konusunda büyük devletlerin karar vermeleri kabul edilir ve bu koşulla Londra Barış Antlaşması imzalanır. Adalar sorunu askıda kalır. Barış antlaşmasından sonra 1913-1914 yıllarında Ege Sorunu yine çetin bir diplomatik kavga konusu olacaktır. Hatta bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan yeni bir savaşın eşiğine kadar geleceklerdir. Ege Sorunun bu ikinci dönemiyle ilgili yazışmalar ise kitabın ikinci cildinde yer almaktadır.

Eser genel olarak üç kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlar giriş, belgelerin listeleri ve özetleri ile belgeler kısımlarıdır. Eserde 13 Şubat 1912 tarihinden itibaren 30 Mayıs 1913 tarihleri arasındaki antlaşma ve yazışmalar yer almaktadır. Bu antlaşma ve uluslararası resmi yazışmaların adedi ekleri hariç olmak üzere 753 adettir.

Kitapta belgeler kronolojik olarak sıralanmaktadır. Türk belgeleri zincirinde yer yer kopukluklar vardır. Bu, arşivde karşılaşılan araştırma güçlüklerinden ileri gelmektedir. İngiliz arşivlerinden derlenen belgeler bu boşlukları kapatmaktadır ve gelişmeler günü gününe izlenebilmektedir. Her belge tam metin olarak verilmektedir. Kimi belgelerde Ege Sorunun yanı sıra başka konulara değinen paragraflar da bulunmaktadır. Yazar Bilal N. Şimşir'in bu paragrafları kitaba dahil etmesinin konu bütünlüğünü sağlamada büyük yarar sağladığını değerlendiriyorum.

Yazar Bilal N. Şimşir, Ege Sorununu devletler arasındaki çok yönlü ilişkilerden büsbütün soyutlamanın yersiz olurdu kanaatindedir. Belgelerin listesi ve özetleri kitapta başlı başına bir yer tutmaktadır. Kitapta belgeler orijinal diliyle bırakılmıştır. İngiliz belgeleri İngilizce, öteki belgelerin çoğu Fransızcadır. Osmanlı Hariciyesinin yazışma dili Fransızca olduğu için kitapta Türkçe belgelerin sayısı pek azdır. Kitaptan yararlanmayı kolaylaştırmak için bütün belgelerin Türkçe özetlerinin verilmesi okuyucunun işini epey kolaylaştırdığını değerlendiriyorum.

KAYNAKÇA

Şimşir, B (1976), Ege Sorunu Belgeler, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara